

Effekter af tilbagetrækningsreformer – Litteraturstudie af effekter på arbejdsmarkedstilknnytning og, arbejdsefterspørgsel samt spillover-effekter på familien

## Hovedresultater



# Hovedresultater

Den demografiske udvikling betyder, at vi bliver flere ældre og færre unge i befolkningen, hvilket indebærer faldende skatteindtægter og stigende udgifter til offentlig forsørgelse. Denne udfordring kan bl.a. imødekommes ved at få flere seniorer til at blive længere tid på arbejdsmarkedet. Gennemførelse af tilbagetrækningsreformer er en af de veje, der har været anvendt til at tilskynde flere seniorer til at forlænge deres arbejdsliv og dermed samtidig begrænse presset på pensionssystemet. Som eksempler på tilbagetrækningsreformer, der er blevet gennemført i en dansk kontekst, kan nævnes reformerne af efterlønsordningen og hævelsen af folkepensionsalderen.

Formålet med denne rapport er at give et overblik over den eksisterende viden om, hvordan tilbagetrækningsreformer gennemført i en dansk og international kontekst har virket. Fokus er på effekter af tilbagetrækningsreformer på tre hovedområder:

- *Arbejdsmarkedstilknytning* (tilbagetrækningstidspunkt, beskæftigelse og forbrug af andre velfærdsydelser)
- *Arbejdskraftefterspørgsel* (efterspørgsel efter ældre og yngre medarbejdere, produktivitet og tilbud til berørte medarbejdere)
- *Ægtefæller og børn* (tilbagetrækningstidspunkt, arbejdsudbud og beskæftigelsesgrad).

## De fleste reformer har til formål at udskyde tilbagetrækningsalderen

Tilbagetrækningsreformer er et vidt begreb, da typen og omfanget af reformen kan variere en del fra land til land. Der viser sig dog at være et tydeligt mønster på tværs af de reformer, der indgår i denne oversigt. Størstedelen af de undersøgte reformer har til formål at udskyde den enkeltes tilbagetrækningsalder. Cirka halvdelen af disse studier har fokus på reformer, der enten udskyder den tidlige tilbagetrækningsalder eller afvikler retten til tidlig tilbagetrækning, mens den anden halvdel har fokus på reformer, der udskyder den normale tilbagetrækningsalder.

I de fleste pensionssystemer får man en lavere ydelse, hvis man trækker sig til-

## Tidlig og "normal" tilbagetrækningsalder

**Tidlig tilbagetrækningsalder:** I den internationale litteratur betegnes aldersgrænsen for tidlig tilbagetrækning *early retirement age* (ERA). Dette svarer i en dansk kontekst til den alder, hvor man tidligst kan få adgang til efterløn og tidlig pension (Arne-pension). I 2024 er denne alder 64 år.

**Normal tilbagetrækningsalder:** I den internationale litteratur betegnes aldersgrænsen for "normal" tilbagetrækning *normal retirement age* (NRA). Dette svarer til folkepensionsalderen i en dansk kontekst. I 2024 er denne alder 67 år.

bage før den normale tilbagetrækningsalder. En del reformer indfører ændringer på størrelsen af denne reduktion. Nogle reformer indfører et helt nyt system – fx i forhold til hvor ydelsen beregnes eller finansieres – mens andre ændrer på længden af optjeningsperioden eller det bidrag, man skal betale for at få adgang til en tilbagetrækningsordning.

## Hævelse af adgangsaldre fører til senere tilbagetrækning og øget beskæftigelse

Overordnet set er der stærk evidens for, at en udskydelse af den fastsatte tidlige eller den normale tilbagetrækningsalder medfører, at det faktiske tilbagetrækningstidspunkt udskydes, og beskæftigelsen stiger.

Der er imidlertid stor forskel på, hvor stor effekten er af at ændre de fastsatte aldersgrænser. En del af forskellen skyldes, at reformerne er rettet mod forskellige målgrupper, der har forskellig tilbagetrækningsadfærd. Generelt set er effekten størst for personer, der har en relativ stærk arbejdsmarkedstilknytning. Dertil kommer, at ændringer i den normale tilbagetrækningsalder ofte er kombineret med en nedsættelse af den ydelse, man kan opnå ved tidlig tilbagetrækning. Størrelsen af effekten vil derfor også afhænge af, hvor meget ydelsen ved tidlig tilbagetrækning er blevet sat ned.

### Effekter på arbejdsmarkedstilknytning

Opgjort som effekter på:

- Tilbagetrækningstidspunkt og beskæftigelse
- Forbrug af andre velfærdsydelser.

### En del af den udskudte tilbagetrækning går med andet end beskæftigelse

De fleste af de berørte borgere, der udskyder deres tilbagetrækning, bruger tiden i beskæftigelse, men der er også stærk evidens i litteraturen for, at en større andel står uden for beskæftigelse.

Det betyder, at en del af den udskudte tilbagetrækning går med andet end beskæftigelse. Alt efter velfærdssystemets indretning vil denne ekstra tid blive brugt i ledighed, på førtidspension, på sygedagpenge eller i selvforsørget inaktivitet. Når fokus er på hævelse af den normale tilbagetrækningsalder, vil overgang til en tidlig tilbagetrækningsordning (som fx efterløn) eller deltidspension med nedsat ydelse også ofte være et muligt alternativ.

Generelt forøges beskæftigelsen mest, når det er den tidlige tilbagetrækningsalder, der hæves – det gælder særligt for personer med stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og for personer, der aldersmæssigt er relativt tæt på den normale tilbagetrækningsalder. Årsagen er, at der er færre alternative forsørgelsesmuligheder ved tilbagetrækning før aldersgrænsen, når den tidlige tilbagetrækningsalder hæves.

### **Mænd og kvinder påvirkes forskelligt**

Overordnet set forøger en hævelse af den tidlige tilbagetrækningsalder beskæftigelsen mest for kvinder, mens en hævelse af den normale tilbagetrækningsalder forøger beskæftigelsen mest for mænd. Kønsforskellen skal ses i lyset af, at kvinder (særligt i en international kontekst) i højere grad end mænd trækker sig tilbage før den normale tilbagetrækningsalder og derfor ikke påvirkes i så høj grad, når denne alder hæves. Omvendt påvirkes kvinder i højere grad, når den tidlige tilbagetrækningsalder hæves, fordi de ikke har adgang til andre tidlige tilbagetrækningsordninger, som de har, når den normale tilbagetrækningsalder hæves.

### **Beskæftigede forbliver i beskæftigelse, ledige forbliver i ledighed**

Som sagt findes der stærk evidens for, at personer, der får udskudt tilbagetræknings-tidspunktet, i højere grad overgår til ledighed eller andre alternative sociale ydelser end personer, der ikke får grænsen for tilbagetrækning hævet. Omfanget varierer dog med mulighederne i det enkelte lands sociale sikringsystem. Et par studier finder tegn på, at en udskydelse af den tidlige tilbagetrækningsalder ikke medfører mere mobilitet mellem ledighed og beskæftigelse for personer, der er tæt på aldersgrænsen. Det vil sige, at de beskæftigede i højere grad forbliver beskæftigede, mens de ledige forbliver ledige – begge grupper er blot længere tid i deres initiale tilstand.

## **Hvordan reagerer virksomhederne?**

### **Risiko for at blive afskediget forøges**

Når den normale tilbagetrækningsalder hæves, er der tegn på, at risikoen for at blive afskediget, før man når denne alder, forøges.

Tilsvarende effekter ses af reformer, der ændrer fleksibiliteten i afskedigelser. Eksempelvis medførte en udskydelse af franske virksomheders ret til at tvinge ansatte til at trække sig tilbage fra 60 til 65 år, at flere 60-65-årige blev på arbejdsmarkedet. Den største effekt så man blandt de medarbejdere, der havde ret til fuld pension. Det vil sige, at det primært var disse medarbejdere, der inden reformen blev tvunget på tidlig pension. Resultatet tyder på, at virksomhederne har øje for medarbejder-

nes finansielle situation, inden de påtvinger dem tilbagetrækning. Et andet eksempel er, at en afkortning af opsigelsesvarslet for nyansatte seniorer i Sverige medførte, at andelen af seniorer, der blev ansat, steg.

### **Effekt på ansættelse af seniorer ikke entydig**

Til gengæld er det usikkert, hvordan en ændring af den tidlige tilbagetrækningsalder påvirker sandsynligheden for, at seniorer bliver ansat. Et norsk studie finder, at effekten af at *sænke* den tidlige tilbagetrækningsalder er, at sandsynligheden for at ansætte ældre medarbejdere stiger. Et finsk studie, der undersøger effekten af at *hæve* denne alder, kommer imidlertid frem til samme resultat. Uoverensstemmelsen kan dog skyldes, at den sidstnævnte reform påvirkede virksomhedernes lønomkostninger direkte, hvilket ikke var tilfældet i det første tilfælde.

Omvendt var den norske reform sammensat på en måde, der åbnede for muligheden for tidligere pension, men ikke ændrede det økonomiske incitament til at gå tidligere på pension. Det betød, at virksomhederne i højere grad turde ansætte mere risikofyldte medarbejdere (fx seniorer med sygefraværshistorik og ældre ufaglærte arbejdere), da den tidligere tilbagetrækningsmulighed fungerer som alternativ, hvis den nyansatte ikke lever op til forventningerne. Igen kan dette være et tegn på, at virksomhederne skeler til medarbejdernes finansielle muligheder ved afskedigelse.

### **Uklart, hvordan efterspørgslen efter yngre medarbejdere påvirkes**

Studierne, der undersøger, hvordan tilbagetrækningsreformer påvirker efterspørgslen efter yngre medarbejdere, finder modsatrettede resultater.

Flere studier finder evidens for, at ændringer i brugen af ældre medarbejdere på grund af en tilbagetrækningsreform påvirker efterspørgslen efter yngre medarbejdere. Studierne finder imidlertid modsatrettede resultater. Eksempelvis medførte indførelse af en norsk tidlig tilbagetrækningsordning en 1-til-1-stigning i nyansatte unge: For hver seniormedarbejder, der trådte ud af beskæftigelse på grund af

## Effekter på arbejdskraftefterspørgsel

Opgjort som effekter på:

- Efterspørgsel efter personer direkte påvirket af reformen – dvs. den ældre del af arbejdskraften – i form af nyansættelser og fyringer
- Efterspørgsel efter anden arbejdskraft – især yngre aldersgrupper – og samlet ungdomsarbejdsløshed
- Virksomheders produktivitet og reaktioner i øvrigt i forhold til tilbud til berørte medarbejdere.

reformen, trådte en ung arbejdstager ind på arbejdsmarkedet. Tilsvarende finder flere studier, at en italiensk reform, der udskød tilbagetrækningstidspunktet blandt ældre arbejdstagere, medførte et fald i efterspørgslen efter yngre medarbejdere – dog er der blandt de italienske studier ikke enighed om, hvorvidt det primært er de yngste eller de ældste af de yngre medarbejdere, der bliver mest berørt.

Det ene danske studie, der har undersøgt, hvordan indførelsen af efterlønnen i Danmark påvirkede efterspørgslen efter yngre arbejdskraft, fandt derimod ikke tegn på, at ændret efterspørgsel efter ældre medarbejdere påvirkede efterspørgslen efter yngre arbejdstagere.

### **Senere tilbagetrækning kan føre til øgede investeringer i ældre medarbejdere**

En lille gruppe studier, der undersøger virksomhedernes reaktioner på en tilbagetrækningsreform, har set på, hvordan den øgede beskæftigelse af seniormedarbejdere kan have betydning for virksomhedernes investering i deres ansatte. Et studie viser fx, hvordan tilbud om særlige personalegoder kan være en effektiv strategi for virksomheder til at støtte ældre medarbejdere og opretholde produktiviteten. Ligeledes finder et andet studie, at en udskydelse af den tidlige tilbagetrækningsalder førte til øget investering i virksomhedsrettet træning og efteruddannelse – ikke kun for de seniorer, der ændrede deres beskæftigelses sandsynlighed som følge af reformen, men også for andre grupper af seniorer, der ville have fortsat beskæftigelse uanset reformen.

## **Også personer i familien påvirkes af tilbagetrækningsreformer**

### **Effekt på ægtefælle afhænger af køn og alder**

Der er særligt de seneste år kommet en del studier, der undersøger, i hvilket omfang tilbagetrækningsreformer kan medføre spillover-effekter på personer i berøring med de personer, reformen egentlig er rettet mod. Den største gruppe blandt disse studier undersøger ægtefælleeffekter.

### **Afledte effekter på ægtefæller og børn**

Opgjort som effekter på:

- Ægtefælles tilbagetrækning og arbejdsudbud
- Børns beskæftigelsesgrad.

Overordnet set findes der stærk evidens for, at pensionsrettigheder for manden har betydning for den kvindelige ægtefælles tilbagetrækning. Modsat er der kun få studier, der viser den omvendte sammenhæng, og flere studier kan faktisk påvise kønsforskelle, således at udskydelse af mandens (tidlige/normale) tilbagetrækningsalder påvirker kvindens tilbagetrækning mere end omvendt. En del af denne forskel kan dog forklares med de typiske forskelle mellem kønnene, som fx at manden er ældre eller tjener mere end kvinden. Der findes således også belæg i litteraturen for, at udskydelse af den ældste ægtefælles tilbagetrækning har større indflydelse på den yngre ægtefælle end omvendt. Dog har et nyere dansk studie kunnet påvise, at udover alder og løn kan kønsnormer også have en selvstændig betydning.

### **Børns (døtres) beskæftigelsesgrad påvirkes negativt, når forældre (mødre) arbejder mere**

En del af litteraturen vedrørende spillover-effekter undersøger, hvordan den ældre generations tilknytning til arbejdsmarkedet påvirker deres børns tilknytning til arbejdsmarkedet. Resultaterne viser, at hvis den ældre generation har en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet, har de i mindre grad mulighed for at hjælpe deres egne børn med fx pasning af børnebørn. Dette kan medføre, at deres egne børn (dog oftest døtrene) har en lavere tilknytning til arbejdsmarkedet. Der er forholdsvis stærk evidens for, at den ældre generations deltagelse på arbejdsmarkedet påvirker beskæftigelsen for de voksne børn, og at sammenhængen primært eksisterer mellem mor og datter.

## Fakta om undersøgelsen

Denne undersøgelse er baseret på en omfattende litteratursøgning efter empiriske studier om effekter af tilbagetrækningsreformer. Søgningen var begrænset til studier fra Europa, USA og Australien fra 2010-2024 og resulterede i 1.121 fund. Disse blev via en række udvælgelsesrunder reduceret til 80 inkluderede studier.

De inkluderede studier har fokus på effekter på arbejdsudbud, effekter på arbejdsefterspørgsel og afledte effekter på ægtefælle og børn.

Temaer inden for effekter af tilbagetrækningsreformer, som dermed ikke er dækket af indeværende oversigt, er helbredseffekter, effekter på ulighed og effekter på opsparing og formue.

Hovedresultater: Effekter af tilbagetrækningsreformer – Litteraturstudie af effekter på arbejdsmarkedstil-  
knytning og arbejdsefterspørgsel samt spillover-effekter på familien

VIVE/2025

HR\_302911